

אספרה שמך לאחי

♦ ג' שבט תשפ"ד ♦

♦ מה עדיף, יהודים טובים או צדיקים. ♦

כתוב ²בספרים שפעם היו צדיקים, והיום יש יהודים טובים, פירוש, שכשהקב"ה גוזר גזירה התפקיד של הצדיק לבטל את הגזירה, כמו שאמרו חז"ל ³שהקב"ה אומר; אני מושל באדם, ומי מושל בי, צדיק, שאני גוזר גזירה וצדיק מבטלה, זה תפקידו של הצדיק, לבטל גזרות, לא לחינם בכה הקב"ה ⁴בפטירתו של משה ואמר; ⁵מי יקום לי עם מרעים מי יתייצב לי עם פעלי און, הכוונה איזה צדיק יקום כעת אחרי משה, לבטל את גזרותי שאני גוזר להביא על מרעים ועל פועלי און, ואכן פעם היו צדיקים שהיו מבטלים גזרות, כמו שהיה בחטא העגל - הקב"ה אמר; ועתה הניחה לי, ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול. אבל משה רבינו לא הסכים לזה ואמר; אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא, עד שלבסוף נתרצה ה' ואמר; סלחתי פְּדָרְךָ:

כמו כן הקב"ה הפקיד את השמש ואת הירח וציוה; יום וְלֵילָה לֹא יִשְׁבְּתוּ, והנה יהושע גוזר; שִׁמְשׁ בְּגִבְעוֹן דוּם. ובסך הכל הקב"ה שמח ואומר נצחוני בני, וכך אמרו במדרש ⁶אמר הקדוש ברוך הוא בשעה שאני נוצח אני מפסיד, ובשעה שאני מנוצח אני מרויח, נצחתי לדור המבול ולדור הפלגה והפסדתי, אבל במעשה העגל נצחני משה והרווחתי. כך היו פעם הרבה צדיקים, שבטלו גזרות ושינו מערכות שמים, אבל היום יש הרבה יהודים טובים, נותנים להקב"ה להנהיג את העולם כרצונו, כמו נח הצדיק, הקב"ה

♦ וידבר אלוקים אל משה ♦

השם יתברך, אבינו, אב הרחמן, רוצה להוציא את בני ישראל ממצרים, ועל אף שטרם הגיע זמן סיום גזירת הגלות, בכל זאת ה' יתברך מְדַלֵּג על הַהָרִים מְקַפֵּץ על הַגְּבְעוֹת, ומתכוון להוציאם. זקני ישראל שמעו כי ה' פקד אותם וראה בעינים, ה' מצטער בצערם, ככתוב ¹וַתִּקְצַר נַפְשׁוֹ בְּעַמְלֵי יִשְׂרָאֵל, ה' יתברך לא יכול לסבול ולראות שבניו מצטערים, ולכן ממנה את משה רבינו להיות הגואל, דוחק בו למרות סירובו, לבשר את בני ישראל על ישועתם הקרובה, ולהתרות בפרעה כשהוא יצא המִיָּמָה, והכל מתנהל בפרשת שמות כפי התכנית שקיבל משה בנבואה שכך עתיד להיות - בני ישראל מאמינים, פרעה מכחיש! אך כעת בתחילת פרשת וארא, השתנה המצב, מה קרה? השם יתברך מדבר עם משה רבינו במדת הדין; וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֶל מֹשֶׁה! ומדוע? הנה, משה רבינו הוא מנהיג חדש, עדיין לא עברה חצי שנה מאז שהתמנה בראש חודש ניסן במראה הסנה, וכעת השם יתברך מדבר עמו בתקיפות, והסיבה לכך? כי הקשה לדבר אל ה' ואמר; לָמָּה הִרְעֵתָה לְעַם הַזֶּה, לָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי, וּמֵאֵז בָּאתִי אֶל פְּרַעֲהוּ לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ הִרַע לְעַם הַזֶּה, וְהֵצֵל לֹא הֵצַלְתָּ אֶת עַמֶּךָ! ובאמת לא מובן למה דיבר כך? וכי כך מדברים למלך מלכי המלכים.

1. לשון הפסוק; שופטים י' ט"ז

2. בוצינא דנהורא ערך צדיק אות ל"ג ובהערות בשם מאמר מרדכי ח"ב צ"ג אות ד'. והגש"פ שלחן הטהור ט: בשם ר' דודל טאלנער, ורא"י מסדיגורא.

3. מועד קטן ט"ז:

4. סוטה יג: והפירוש מוזכר בספר עמודי חיים לר' חיים פלאגי בתחילת דרוש א' להספד עמוד קמב:

5. תהילים צ"ד

6. פסיקתא מ"א

אך ה' ענה למשה בדיבורים קשים, ואמר לו הקדוש ברוך הוא; חבל על דאבדין ולא משתפחין, כלומר חבל על האבות הקדושים שכבר הסתלקו לעולמם, כי הרי כמה פעמים נגלית לי לאברהם, יצחק ויעקב ב"א-ל שדי", ולא הרהרו על מדותי, ולא אמרו לי, מה שמוך? אמרתי לאברהם, "קום התהלך בארץ לארצה ולרחבה, פי לה אתננה", חפש מקום לקבור את שרה ולא מצא, עד שקנה בארבע מאות שקל כסף, ולא הרהר על מדותי; אמרתי ליצחק, "גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכה", חפשו עבדיו מים לשותות ולא מצא, עד שעשה מריבה, שנאמר, "ויריבו רעי גרר עם רעי יצחק לאמר לנו המים", ולא הרהר אחר מדותי; אמרתי ליעקב, "הארץ אשר אתה שכב עליה לה אתננה", חפש מקום לנטע אהלך ולא מצא, עד שקנה במאה קשיטה, ולא הרהר על מדותי, ולא אמרו לי, "מה שמוך"? ואתה אמרת לי בתחלה, מה שמוך, ועכשיו אתה אומר לי, "והצל לא הצלת את עמך"; לכן "עתה תראה אשר אעשה לפרעה", במלחמת פרעה - אתה רואה, ואי אתה רואה - במלחמת שלשים ואחד מלכים.

♦ מלך במשפט יעמיד ארץ ♦

ממש מזעזע לשמוע כאלו מילים, מדוע אמר לו כך, הרי סך הכל משה דבר לטובת בני א-ל חי, ואם היה כאן חלילה איזה חטא בדיבורו, מדוע באמת לא כתוב שמשה רבינו חזר בתשובה והתחרט על דיבורו? אלא התשובה היא, ¹¹ מלך במשפט יעמיד ארץ, בפני צבא מעלה צריך להיות הכל ביושר ובמשפט, אבל מי לא זוכר את הזוהר הקדוש שאומרים לפני תקיעת שופר, ואף על גב דקדשא בריה הוא רחים לה לדינא כמה דאת אמר פי אני ה' אוהב משפט, נצח רחימו דבנוי לרחימו דדינא. פירוש - אף על פי שהקב"ה אוהב את הדין, אבל אהבתו לבניו מנצח וגובר על הכל, ולכן מיד אחרי שכתוב, וידבר אלקים אל משה, שדיבר אתו משפט להרגיע את צבא מעלה, אמר לו מיד בסוד ובחשאי רק אליו ויאמר אליו אני ה', עמך

♦ משה איש האלקים ♦

ובכן, משה רבינו מיד בתחילת הנהגתו, עושה את המוטל עליו, לא נרתע מלשנות גזירות שמים, לא המתין עד שהתחזקה הנהגתו להוציא את בני ישראל ולהוריד להם את התורה, וכדומה, לא ולא, וכמו שפירש"י על הפסוק ⁷ הוא משה ואהרן, הם בשליחותם ובצדקותם מתחילה ועד סוף, ולכן מיד בתחילת שליחותו ⁸ משה רבינו מדבר כל מה שיש לו לדבר בלי פחד, הוא "איש האלקים", הוא בעל הבית, נכון שאם לא היה איש אלוקים, היה נענש על מה שדיבר, אבל משה רועה נאמן, רואה שהמצב של בני ישראל מחמיר, יש כאן גזירה, כעת נמצאים בסוף גלות מצרים, וכמו שהחושך בסוף הלילה מחשיך ביותר ⁹ כי בתחילת הלילה יש אור הירח וכוכבים, אבל בסוף, כשמתקרב עלות השחר, הירח שוקע, והכוכבים נכנסים, והמזלות הולכים להם, ואז שורר חושך מוחלט, ואין חושך גדול מזה, כמו כן סוף הגלות הם הצרות הכי גדולות, ולכן כשמשה רבינו בא לפרעה בשליחות ה', ואמר; כה אמר ה' אלוקי ישראל שלח את עמי ויחגו לי במדבר, כיון שהתחיל השחר לעלות, נהיה חושך, פרעה מתעצבן ומצוה; לא תאספון לתת תבן לעם וגו' תכבד העבדה על האנשים וגו', וכשראה משה שהמצב נהיה יותר גרוע, על ידי שליחותו לפרעה, דיבר דברים קשים, והדיבורים של משה באמת עזרו לבני ישראל, כי בתחילה ¹⁰ נגזרה הגזירה שימשיך חושך וקושי שעבוד הזה עד עת הגאולה, אבל משה רבינו לא הסכים, ואמר לה' יתברך; למה הרעתה לעם הזה? וכיון שמשה רבינו אמר כך, בטלה הגזירה! ולא רק שחזר למצב הקודם, אלא מיד בתחילת המכות התבטל השעבוד.

7. ו' כ"ז
8. זהר דף כ"ב
9. שוחר טוב (כ"ב) ד"ה ד"א אילת.
10. אור החיים (ו' א').
11. קול שמחה מר' בונים מפרשיסחה

אני ברחמים, ואכן אחרי כל התוכחות שה' הוכיחו על דבוריו, עוד באותו דיבור, הקב"ה ממשיך ואומר בשורות טובות והבטחות גדולות לבני ישראל.

♦ משה רבינו בבשורת הגאולה ♦

ה' יתברך ציווה למשה לבשר את בני ישראל, בבשורת הגאולה, בפרשת שמות למדנו שאמר להם רק שה' רואה בצערם וזוכר אותם, ורוצה להעלותם לארץ ישראל, אבל לא אמר להם שה' בחר בהם להיות לו לעם, ושיקבלו את התורה, רק הבטחה גשמית שה' ראה בצערם ויגאלם, כעת משה מבשר להם ארבע לשונות של גאולה, ושהקב"ה נשבע שיקיים את הבטחתו, על אף ¹² שבני ישראל שבאותו הדור לא היו ראויים לכך מצד מעשיהם, בכל זאת שמע את תפילתם עבור האבות, ולכן נשבע הקב"ה למשה שיקיים את הבטחתו, כדי שמשה לא יפחד שמא מדת הדין יעכב גאולתו, ובנוסף בישר להם ארבע בשורות; ¹³ וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם; שלא ישתעבדו בכם. וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבָדֵתֶם; שלא תהיו יותר תחת רשותם. וְגָאֵלְתִּי אֶתְכֶם; שאקרע לכם הים ואטביע את מצרים, ולא תצטרכו לברוח. והבשורה הכי ¹⁴ טובה - וְלִקְחָתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם; שאתן לכם את התורה במעמד הר סיני. אבל לא אמר להם את זה מיד בתחילת השליחות, רק אחר ההבטחות הקודמות, כי מה שהיה חשוב להם כעת היה היציאה ממצרים, כי היה נראה להם מתוך צערם, שלעולם לא יצאו משם, כי כל העבדים במצרים היו קושרים אותם בכישוף שלא יוכלו לצאת, לכן אמר להם תחילה מה שחביב עליהם כעת. ואחר כך הוסיף ובישר את הבשורות הגדולות.

♦ ארבע כוסות ♦

כנגד ארבעה לשונות גאולה, תקנו חכמים ארבע כוסות יין בליל הפסח, ¹⁵ ולמה דוקא ארבעה כוסות

של יין, הרי העיקר הוא שיהיה במספר ארבע, אם כן מדוע לא תיקנו שיקח למשל ארבע תפוחים מדוע דוקא יין? הסיבה לכך כי הארבעה לשונות של גאולה בתורה, יש בכל אחד תוספת על הקודם, וגדול ממנו, תחילה "והוצאתי" שזה יציאה בלבד מארצם, ¹⁶ שיפסיקו להשתעבד בהם, ואחר כך "והצלתי" הצלה מידם של המצרים, שלא ימשלו עליהם אפילו לתשלום מיסים, יש בה תוספת שמחה. אחר כך "וגאלתי" שה' יעניש את המצרים ויעשה בהם שפטים, עד שמרצונם כבר יגידו, קח את בני ישראל עבור פדיון נפשנו, זה עוד שמחה, ואחר כך, "ולקחתני" שזכינו שהקדוש ברוך הוא לקח אותנו, ולעתיד לבוא ¹⁷ כשמשה רבינו יכניס את כל יוצאי מצרים שמתו במדבר לארץ ישראל ויהיה גאולה שלימה נשתה תוספת כוס חמישי, ולכן תיקנו חכמינו ז"ל לשנות כוסות של יין, שהרי באכילת תפוח עיקר ההנאה של האדם הוא בתפוח הראשון, ואחר כך הנאתו מתמעטת, הראשון טעים, השני לא כל כך טעים, השלישי והרביעי כבר לא רוצה לאכול, ואם כן אין מוסיפים שמחה מה שאין כן ביין כל מה שמרבה לשנות מרבה שמחה, יין יְשַׁמֵּחַ לְבַב אָנוּשׁ, כוס אחד נותן מעט שמחה, כוס שני מרבה שמחה, כוס שלישי ורביעי מרבים עוד יותר שמחה, ממש כארבע לשונות של גאולה שכל לשון מוסיף עוד שמחה לכן תיקנו ארבע כוסות של יין ולא ארבע פירות וירקות.

♦ ההתרגשות אצל בני ישראל בביאת משה ואהרן ♦

אי אפשר לתאר ¹⁸ איזה רושם עשתה ביאת משה רבינו ואהרן הכהן על ישראל, בבשורת הגאולה במצרים, איך דברו אז בבתי ישראל מזה, וילדי ישראל פקחים התמימים, כמה וכמה שאלות היו להם, כששמעו שמעבדות כזאת יצאו לחירות, ואכן אף אחר יציאת מצרים הזהירה התורה על ילדי ישראל ועל שאלתם ולתת לכל אחד תשובה כפי שאלתו, כפי שגם אז קפחו את הוריהם בשאלות שונות, כולם התעוררו לחיים שמחים, זה עם זה

12. רבה ו' ד'

13. רבינו בחיי, ספורנו.

14. זהר כד:

15. רבבות אפרים ח' ס' תק"פ

16. רמב"ן

17. חידושי ר' יוסף נחמיה, וליקוטי יהודה שבת הגדול ד"ה ארבע כוסות כבמחזה

18. הכשרת אברכים פ"ז

מדבר, וזה עם זה משיח, וכלם בשמחה גדולה, האיש בא אל ביתו ומספר לאשתו ולבניו את הגדולות והנפלאות אשר שמע ואשר ראו עיניו, ומדברים ומציירים לפניהם איך תראה יציאתם ממצרים, ובמה יכינו עצמם לדרך.

♦ תם מה הוא אומר; מה זאת? ♦

ויש אשר בפחד ישאל ילד תמים; אבא, אמא, ואיך זה נצא ממצרים הרי הנוגש המצרי יכה אותנו? זכור נא אבי כאשר רק התרשלת אז לקום, איך הכה אותך הרשע הזה, כמה שבועות חלית אחר זה, כמה לילות התגוללת ביסוריך, אני מפחד! ויגער בו אביו לאמור; היכול יוכל הנוגש להרע לנו בשעה שעלה ברצון ד' לגאלנו? בכה הילד התמים והוסיף לשאול; ואיך זה התאפק ה' מבלי הושיע אותנו עד עתה מצרותינו הכל כך רעות? זכור נא כאשר מיעכו הרשעים את חברי בן שכננו בבנין על אשר לא השלים אביו את סכום עבודתו היומית, זכור נא אבי כשכל גופו היה כבר בנוי בתוך החומה ורק פיו היה עוד לחוץ, - הוי - כמה צעק על משא הלבנים והטיט שעליו, - אוי ואבוי לי עליך חברי היקר - בכוחותי האחרונים צעק אל אביו ואל אמו; - הצילו נא הצילו - כי אני לא יכול לסבול יותר, גם אותי קרא אז בייסוריו, מה איום היה כשנתנו את הלבנה האחרונה עליו, ומוחו התפוצץ ומת, אם לא שחטפה אמי אותי אז משם הביתה, כי אז הייתי מוכן לתת נפשי תחת נפשו, ואותי ימעכו בבנין תחתיו, ולמה לא ריחם ד' עליו? ויבך הילד בכי גדול.

♦ בזכות נשים צדקניות ♦

ותיקחהו אמו שהיתה מנשים הצדקניות במצרים אל חיקה, ותִשָּׁקֶהוּ ותאמר לו; שמע בני חביבי, שמע נא אל נא תבכה יקירי, הלא מילדותך למדתי אותך לדעת שה' אלוקי ישראל הוא האלוקים, את הימים ואת הנהרות את השמים ואת הארץ ברא, את הכול ברצונו עשה, ואת הכול ברצונו מנהיג, אין דבר נסתר ממנו, אף במעמקי הארץ ואף בתחתית הים את הכול ברא, רואה ומנהיג, ואנחנו וכל הנבראים, בעלי

סוף גבול וקץ, אבל אלוקינו חי וקים, אין סוף ולא גבול וקץ לו, ומרוב גדלות אין סופיותו אי אפשר לשום נברא להשיגו, הפעולה והחכמה אשר יבין הילד, כולם יודעים שפעולה וחכמה קטנה ילדותית היא, כמדת מוח הילד וחכמתו, ואף את אשר ישיג איש גדול, נדע שרק אנושי היא, ומוגבלת כמידת מוח האיש וחכמתו, אבל אלוקינו א-ל רם ונשא, כל חכמי העולם עם מלאכי עליון לא ישיגוהו והיא גדלותו, אף את מעשיו במרום עם פעולותיו אשר בארץ לא נדע והיא תפארתו, ראה נא בני הלא ד' אלוקי ישראל מלא את כל העולם, ואין פינה ולא זווית אשר לא ימלא אותן, וגם כעת כאשר אנו מדברים שיחנו, הוא יתברך נמצא לפנינו, ואיך זה שלא נראהו, הלא בקרבי ובקרבת הקדוש ישראל יש, ואיך זה לא נכירהו, האפשר לאיש בשכלו האנושי להשיג זאת?

♦ וידעתם כי אני ה' ♦

רק אחת מוטל עלינו, להאמין בו יתברך, ובלי שום חקירות והתחכמות, לשמור דרך ד' חוקיו ומשפטיו כפי אשר ציווה אברהם אבינו ליצחק, יצחק ליעקב ויעקב לבניו, ובניו לבניהם אחריהם עד לנו. אשריך בני שאתה מבני ישראל בני ד', הִיָּה שמח, אשר לעבדו זכית, אף אם ראית את אכזריות המצרים על בני ישראל, המבזים אותם וממררים את חייהם, חס וחלילה אל תהרהר בלבך לשאול, למה זה לא ירחם ד' עלינו, ולמה זה מלך כל הארץ יעזוב את בניו בני ישראל, כל כך להפקר ולבזה, ולמה לא ישמיד כהרף עין את האכזרים הרשעים האלו, האם חסר לו רעם להרעים, או האם אפסו בשמים ברקים לשרפם ולעשותם אפר, אל תהרהר ואל תשאל! אף אם תראה איש אשר הולך כל דרכיו בדרכי ה', ובכל זאת מתייסר אל תאבד את עולמך בני, ואל תהין להרהר אחר מעשי הקב"ה, כי הקב"ה הוא הרחמן הכי גדול, והכל יכול לעשות כרצונו, מה יקשה לו ומי יכול לעצור נגדו הוא יתברך אין סוף, ואף רחמנותו ויכולתו אין סופיות הן, וכל שאלתך היא רק כפי מדת דעתך, שאין דעתך מבינה זאת למה לא ריחם עד עתה, וכפי שאמרתי, דעתך ודעתנו הם רק אנושיות, אבל אלוקינו הוא אין סוף, וזאת היא מגדלותו מה שאי אפשר לנו להשיגה.

♦ א-ל אַמוּנָה וְאִין עוֹל צְדִיק וְיִשָּׂר הוּא ♦

אדרבה גם בשעה שאתה רואה את כל צרותינו וחרפותינו אלו, תכנע לפני ד' ותאמר; צְדִיק ה' בְּכָל דְרָקָיו וְחֶסֶד בְּכָל מַעֲשָׂיו, רק את לבך שפוך לפניו שירחם עלינו, וראה נא גם ראה יקירי, זה קרוב למאתים ועשר שנים אשר היינו שקועים במצרים וכבר שמחו מצרים עלינו ואמרו; אבדה מהם כל תקוה עד עולם, עבדיהם נישאר, ותחת שבטיהם נגוע, אבל יושב בשמים ישחק, וכשעלה עתה ברצונו יתברך, שלח את נביאיו הקדושים, משה ואהרן בני עמרם לגאלנו מעבדות לחירות, משעבוד לגאולה ומאפילה לאור גדול.

♦ וְלִקְחֵתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם ♦

ולא מתחת השוט לבד של המצריים ולא רק מתחת גרזן הרשעים יגאלנו, אך גם מן זוהמתם ואשפות עצמותם יעלנו, את רוע מידותיהם וכל טומאת נפשם וגופם, הגרועים מהעכברים והנחשים, מעצמנו ינער ואותנו יטהר, ועוד הבטיח ד' לנו, שבעצמו יבא אלינו משמי השמים, ואת תורתו הקדושה אשר בשבילה את כל העולמות ברא, לנו יתן, ובה כולנו נתקדש, כי הלא בניו בני ד' אנו, ואי אפשר לנו להתנהג כפי שירצה האיש וכפי שיבין כל אחד בשכלו האנושי, רק כאשר ירצה ויבין האלקים עלינו לעשות, לדבר, ולחשוב, אף לרצות, ד' קדוש ואנחנו עם קדוש נהיה.

♦ וְהִיִּיתִי לְכֶם לְאֱלֹקִים ♦

ומה מאוד הפליאה בשורה זו לפעול בילדים, ילדי ישראל, לא אותם הילדים הם כבר, אשר עיניהם מפיקות פחד ובהלה, לא אותם הנדהמים השתקנים הם, אשר כעזובים יסבבו ידיהם כאילו מדולדלות, וכל גופם הרך לקול עלה נדף כולו יתכווץ, ילדים חיים נעשו וכל אחד לבית חברו רץ וחברו לחברו, ובחיפזון מתקבצים יחד בבתים ובשווקים, ואלו אל אלו מספרים את אשר ספרו להם אבותיהם, ומהם אשר בקולם המצלצל על חבריהם נצחו לאמור; כן,

ד' אלקי ישראל יבוא אלינו, - אני אכירהו תחילה - זכורני עוד כשהייתי במדבר לבדי ומלאך ד' האכילני והשקני, ושוב רצו אל בתיהם, ושאלו; אבא, אמא, ומתי יגאלנו? מתי יבוא ד' אלינו בתורתו? למה לא בא היום? אני רוצה להיות בן להקב"ה, כל אשר יאמר לי וכל אשר יצוני אעשה.

♦ זֶה ה' קִוִּינוּ לוֹ נְגִילָה וְנִשְׂמָחָה בִּישׁוּעָתוֹ ♦

ויענו לו אביו ואמו; הלא אמרנו לך בננו, שאנו איננו יודעים מאומה ולא ברשותנו אנו, רק ברשות הקב"ה ולרצונו אנו בטלים, ומתי שיעלה ברצון לפניו יעשה, ואנחנו צריכים לחכות לו ולהתפלל אליו, אבל אם כל כך אתם ילדים משתוקקים לגאולתו ולתורתו, צריכים אתם להתנהג באופן שתהיו ראויים אליו יתברך, לישועתו ולתורתו, וכולם פה אחד, האב, האם, הבנים והבנות, מקבלים עליהם להתחיל מעתה בהנהגה טובה וישרה שיהיו ראויים ליום המקווה.

♦ הֵן אֲנִי עָרַל שְׁפָתַיִם וְאִיךָ יִשְׁמַע אֵלַי פְּרָעָה ♦

כאשר¹⁹ צוה השם את משה, לדבר בעצמו אל בני ישראל, עשה כן, ולא שמעו אליו, אמנם בפעם הראשונה האמינו במשה כשאמר להם פקוד פקדתי כמו שכתוב ויאמן העם, אבל אחר כך כשבא אל פרעה גזר; תִּכְבַּד הָעֶבֶדָה,²⁰ לכן כששב שנית אל בני ישראל אף שאמר להם טובות גדולות שאמר השי"ת והוצאתי והצלתי לא שמעו אל משה, מְעַבְדָה קָשָׁה, פירושו בגלל שאמר פרעה תכבד העבודה, אחר כך ה' צוה את משה שוב שיבא אל פרעה בעצמו, ויצוה אותו לשלחם, אז ענהו משה, הֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי וְאִיךָ יִשְׁמְעוּ פְּרָעָה וְאֲנִי עָרַל שְׁפָתַיִם, ענהו הקב"ה שהוא ביחד עם אהרן ילכו לדבר אל העם ואל פרעה, חשב משה שכוונת ה', כי שניהם יתנבאו בכל האותות, ושניהם יבאו אל בני ישראל ואל פרעה, אבל מספיק שאחד מהם ידבר, כי כן דרך כל שני שלוחים שהאחד ידבר והשני שותק, לכן התרצה בזה כי חשב שאהרן ידבר. אבל אחר כך אמר לו השם יתברך, אני ה' שנגלית לי לבדך בסנה לדבר בשמי הגדול, ולכן אתה בעצמך תדבר אל פרעה מלך

19. רמב"ן ו' י"ג
20. אורח לחיים

למשה דלתי דיבור ופתחי שיחה והיה משה מוצא פתחון פה ומענה לשון, יותר מכל באי עולם.

♦ כִּי יְדַבֵּר אֲלֵכֶם פְּרַעַה לְאמֹר הֲנֵנוּ לְכֶם מוֹפֵת ♦

כיון²² שהלכו משה ואהרן אצל פרעה, אמר להם הקדוש ברוך הוא, טרם תלכו אצלו אני כבר אומר לכם מה שהוא עתיד לעשות ולשאל אתכם, פרעה ידבר אליכם ויבקש ממכם אות ומופת, ובכן היו זהירים לעשות כמו שאני מצוה אתכם, וכיון שהלכו אצל פרעה,²³ והיו שבעים סופרים יודעי שבעים לשון, עומדים לפני פרעה הרשע, וכיון שראו את משה ואת אהרן שהם דומין למלאכי השרת, ורום קומתן כארזי לבנון, וגלגל עיניהם דומין לגלגלי כוכב הנוגה, וזקנם שלהן כאשכולות תמורה, וזיו פניהם כזיו החמה, ומטה האלקים בידם שחקוק עליו שם המפורש, ומדבור פיהם יוצאים שלהבות, מיד נפלה עליהם פחד ורעדה אימה וזיעה ורתת, והשליכו קולמוסיהם מידם ואגרותם מעל שכמם ונפלו על פניהם לפני משה ואהרן, והיו משתחויים להם.

♦ אַרְמוֹן הַמְּלוּכָה ♦

ארבע²⁴ מאות פתחים היו לפלטרים של פרעה ועל כל פתח ופתח אריות ודובים וחיות רעות ולא היתה בריה יכולה ליכנס שם עד שהיו מאכילין אותם בשר שלא יהו מזיקין אותו, וכשבאו משה ואהרן נתקבצו כולם וסובבים ומלחכין רגליהם והתחילו ללוותם עד שבאו לפני פרעה וכל מלכי מזרח ומערב כשראו אותם נפל פחדם עליהם וזיעה ורתת וחלחלה אחז לפרעה ולכל היושבים לפניו והסירו כתריהם מעל ראשיהם והשתחוּו להם. באותה שעה הוצרך פרעה לנקביו [כנראה לא לפי התכנית, אונס רחמנא פטריה] ונכנס לבית הכסא ונזדמנו לו שנים עשר עכברים והיו נושכים אותו בכל צד מושבו, וצעק

מצרים את כל אשר אני דובר אליך, אתה תדבר את כל הדברים, לך יהיו כל הדברות, לא לאהרן, אותך עשיתי שליח אל פרעה, כששמע משה רבינו והבין, שהוא יהיה העיקר, ואהרן יהיה הטפל, בענוותנותו הגדולה ענה משה שוב פעם ואמר הן אני ערל שפתים? אך חזקה עליו מצוות השם שאמר אליו ראה נתתיך אלהים לפרעה, אתה תבוא לפניו עם אהרן, ושם תצוה את אהרן מה לומר לו, ולא ישמע פרעה דבריק, ואהרן ישמיע את דבריק בשליחותך, כמו שהאלקים מצוה לנביא, והנביא משמיע דבריו ומוכיח בהם.

♦ עֵקֶב עֲנֵה יִרְאַת ה' עֲשֶׂר וְכָבוֹד וְחַיִּים. ♦

בשעה²¹ שאמר משה לפני הקדוש ברוך הוא הן אני ערל שפתים, נזדעזעו כל בריות שבעולם ואמרו, ומה משה שהוא עתיד לדבר עמו שכניה במאה ושבעים וחמש מקומות, והוא מבאר כל אות ואות, וכל דבר ודבר, וכל פסוק ופסוק שבתורה בשבעים לשון, הוא מרוב ענוה אומר לפני הקדוש ברוך הוא הן אני ערל שפתים, אנו על אחת כמה וכמה! ובזכות שאמר משה הן אני ערל שפתים זכה לבסוף בשעת מתן תורה להיות שליח בין ה' לישראל, כמו שנאמר אנכי עומד בין ה' וביניכם שאפילו המלאך מטטרון לא היה יכול לעמוד בזה. אמר לו הקדוש ברוך הוא אתה אומר כי כבד פה וכבד לשון אנכי חייך אני נותן לך פתחון פה ומענה לשון, יותר מכל באי עולם, שכל חדרי תורה וכל גנזי חכמה שיש לי במרום לא יראו אלא על ידיך, וגלה לו הקדוש ברוך הוא גנזי חכמה שיהא רואה בחכמתו כל סדרי בראשית, והפקידו הקדוש ברוך הוא למשה על כל ישראל ועל כל גנזי התורה, ועל כל גנזי חכמה ועל כל גנזי תבונה, ועל כל גנזי מדע, ועל גנזי גן עדן ועל כל גנזי חיים, והראהו כל חמודות שבעולם הזה וכל חמודות שבעוה"ב. וכיון שראה הקדוש ברוך הוא איך נחה דעתו של משה, אמר לו אהרן אחיך יהיה תורגמן שלך לפני פרעה, אתה דבר לו בשמי בפני פרעה הרשע, והוא יעמוד לפניך וידבר אליו, ובאותה שעה נפתחו לו

21. אותיות דרבי עקיבא אות צ"ד

22. תנחומא י"ב

23. אותיות דר' עקיבא

24. ילקוט שמעוני קפ"א קח את מטך

26 ♦ הָרִבִּיץ בְּתוֹךְ יְאֲרִיו אֲשֶׁר אָמַר לִי יְאֲרִי וְאֲנִי עֲשִׂיתֵנִי ♦

השיב פרעה ואמר להם איני צריך לו לכלום, שאני בראתי עצמי, וכך אמר להם, אתם אומרים כי הוא מוריד טל ומטר, הי, כבר יש לי נילוס, נהר שיוצא מתחת עץ חיים ומימיו מתברכין, ועל ראשי מימיו משוכין ויוצאין פרי גן עדן שכל פרי ופרי, משאו שני בני אתונות וכל האוכל ממנו טועם בכל אחד ואחד שלש מאות מטעמים.

27 ♦ אֵךְ אֵלִים שָׂרֵי צִעַן חֲכָמֵי יַעֲצִי פְרֵעָה נִכְעָרָה ♦

שוב אמר להם פרעה למשה ואהרן המתינו לי עד שאביא ארון מלא עם כתבים, שכל אגרות מלכי בראשית ורוזני תבל שמעולם כתובות בתוכן, ואתן אותם לסופרים לקרוא את כולן בשבעים לשון, שמא אמצא בה אגרת אחת בשם אלקיכם, שאי אפשר להיות שמעולם לא שלח לי אגרת שלום ולא ספר ברכה. מה עשה פרעה שלח ופתח כל דלתי גנזי ספריו שמימי בראשית, והביאם לפני משה ואהרן, וקרא לשבעים סופרים יודעים שבעים לשון כל אחד ואחד לקרות לפניהם בשעה אחת, וכיון שראה שלא נכתב בהם שמו של הקדוש ברוך הוא, אמר; איני מכיר את אלקיכם, לא הוא ולא שמו לא כוחו ולא גבורתו.

28 אֵיךְ תֹאמְרוּ אֶל פְּרֵעָה בֶּן חֲכָמִים אֲנִי בֶּן מַלְכֵי קְדָם:

באותה שעה אמר לו הקדוש ברוך הוא רשע! אתה אומר לשלוחי, איני יודע כח וגבורה של אלקיכם, הריני מעמידך בשביל דבר זה שאמרת, ואודיעך כחי וגבורתי למען תספר כבודי בכל העולם. מה עשה פרעה הרשע באותה שעה שלח וקרא את כל חכמי ארץ מצרים ונבונים תבל ואמר להם כלום שמעתם שם אלקיהם של הללו? אמרו; כן שמענו מעולם שבן חכמים הוא, בן מלכי קדם. באותה שעה אמר להם הקדוש ברוך הוא משמי מרום שוטים שבעולם!

צעקה גדולה ומרה עד ששמעו קול צעקתו גדולי המלכות ואח"כ חזר וישב על כסאו ונתחזק לבו.

♦ רִשְׁעֵי יִרְאָה וְכַעַס שְׁנֵי יַחְרֵק וְנַמֵּם ♦

פרעה התבונן וראה כאן דבר מוזר, וחשב לעצמו מדוע הזקן הזה משה שהוא שליח הראשי הוא ערל שפתים, והשני אהרן מתרגם את דבריו, ²⁵ אז נזכר פרעה בסיפור ישן לפני הרבה שנים, היה אצלו תינוק קטן שקראו לו משה, ולקח מעל ראשו את העטרה ועל פי עצת היועץ להביא גחלים נעשה ערל שפתים, ובוודאי זה הוא האיש הזה והוא יקח ממני את המלוכה כפי שאמרו האצטגנינים, פרעה חרק בשיניו כעס והתעצבן, למה לא הרג אותו אז כשהיה קטן, אבל ה' שמר על משה ולא יכל לעשות לו כעת כלום.

♦ אֲשֶׁר בְּמֵאמְרוֹ בָּרָא שְׁחָקִים. וּבְרוּחַ פִּיּוֹ כָּל צַבָּאָם. ♦

כפי שניבא לו הקב"ה למשה אכן פרעה הקשיח את ליבו, ובכן אמר להם פרעה מי שלחכם אצלי? אמרו לו אַלְקֵי הָעֵבְרִים שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ לְאֹמֵר שְׁלַח אֶת עַמִּי וְיַעֲבֹדְנִי בְּמִדְבָּר. השיב פרעה ואמר להם; מה שמו של אלקיכם, וכי כח וגבורה יש בו? וכי גדולה ומלכות יש לו? בכמה מדינות בכמה ארצות בכמה עיירות הוא מולך? כמה מלחמות עשה ונצח, כמה מדינות כבש? כמה עיירות לכד, כמה חיילות ופרשים ורכב ושלישים יש עמו בצאתו למלחמה? אמרו לו; כחו וגבורתו מלא עולם, קולו חוצב להבות אש, דבורו מפרק הרים, כסאו שמים, וארץ הדום רגליו, קשתו אש, חציו שלהבת, רומחו לפיד, מגינו עננים, חרבו ברק ולא ברזל. יוצר הרים וגבעות, בורא רוחות ונשמות, עושה שלום בין אש למים, בורא שמים בלא כלום, בדבורו, רוקע הארץ בשיחתו, יוצר בראשית בחכמתו, צר את העובר במעי אמו, מכסה שמים בעבים ומוריד טל ומטר במאמרו ומצמיח אדמה, זן ומפרנס כל העולם מקרני ראמים עד ביצי כנים, ממית ומחיה בכל יום.

25 . של"ה תורה אור, בביאור ראה נתתיך אלהים לפרעה

26 . יחזקאל כ"ט

27 . ישעיה י"ט י"א

28 . ישעיה י"ט י"א

שקר של כשפים, אבל כאן³² התורה מעידה שעל ידי הכישוף הם נעשו ממש תנינים, ובכל זאת גבר עליהם מטה אהרן.

♦ וַיִּבְלַע מִטָּה אֶהְרֹן אֶת מִטָּתָם ♦

והנה³³ תנינו של מטה אהרן הרים את ראשו ופתח את פיו לבלוע את תניני מטות המכשפים, ענה בלעם הקוסם, ואמר; כבר מימי קדם היה הדבר הזה אשר יבלע תנין את רעהו וכן יבלעו דגי הים איש את רעהו ועתה השיבהו נא למטה כבראשונה ונשיב גם אנחנו את מטותינו כבראשונה והיה אם יבלע מטך את מטותינו וידענו כי רוח אלקים בך, ואם לא, יודע בזה כי מכשף אתה כמונו, וימהר אהרן וישלח ידו ויחזק בזנב התנין ויהי למטה בכפו, ויעשו גם הם החרטומים כן במטותם ויחזיקו איש בזנב תנינו ויהיו למטות כבראשונה, ויהי בשובם למטות ויבלע מטה אהרן את כל המטות של המכשפים,³⁴ שהיו כל כך רבים כדי לעשות מהן עשרה חבילות, ולא נתעבה המטה וכל מי שרואה אותו היה מכירו ללא שינוי, ואומר זה מטה אהרן. פרעה רעד מפחד וחשב,³⁵ מה יהיה אם יצווה למטה שלו שיבלע את כסאי ואותי ביחד.

♦ וַיִּחַזַק לֵב פְּרַעֲה ♦

לכן³⁶ עשה אות במטה שנהפך לנחש כי הכל יראים מן הנחש שהוא אחד מבריותיו של הקב"ה, ומזה ילמדו קל וחומר, איך לא יראו ויפחדו מהקב"ה עצמו שהוא יוצר הכל, אבל שאר האותות, כלומר היד שנעשה מצורעת ונרפאה, והמים שנהפכו לדם ביבשה, לא עשה בפני פרעה, כי במילא פרעה לא מאמין, ולא היה הכוונה באות הנחש רק כדי להפחידם וליראם, ואחר כך הביא מכת דם ושחין על המצרים עצמם, וכעת נבחר האות של המטה לרמז³⁷ שכשהיה משה יוצא מאצל פרעה היה אומר

אתם קראתם עצמכם חכמים ולי בן חכמים, הרי אני מאבד את חכמתכם ואת בינתכם.

♦ תִּנּוּ לָכֶם מוֹפֵת - וַיִּשְׁלַךְ אֶהְרֹן אֶת מִטָּתוֹ - וַיְהִי לְתַנִּינִם ♦

מופת פירושו דבר פלא שאינו בחק הטבע אמר פרעה למשה ואהרן; ²⁹תנו לכם מופת, הנה אני מכיר כשפים שעם זה עושים דברים נפלאים, אבל זה לא פלא רק למי שאינו יכול לעשות את זה, כי בעיני המכשפים עצמם אינו פלא, ובכן אני רוצה שתעשו כאן כזה דבר שגם בעיניכם יהיה פלא, תנו לכם מופת! מיד וישלך אהרן את מטהו, והמטה נהפך לתנין, אותה שעה³⁰ התחיל פרעה משחק עליהם ומקרקר אחריהם כתרנגולת ואומר להם; כך אותותיו של אלקיכם בנוהג שבעולם בני אדם מוליכין פרקמטיא למקום שצריכין להם, כלום מביאין מורייס לאספמיא, דגים לעכו, אין אתם יודעין שכל הכשפים ברשותי הן, מיד שלח והביא תינוקות מבית ספר שלהם ועשו אף הם כך, ולא עוד אלא קרא לאשתו ועשתה כך, שנאמר ויקרא גם פרעה מהו גם שאף לאשתו קרא ועשתה כן, ואפילו התינוקות של ארבע וחמש שנים קרא ועשו כן.

♦ וַיִּשְׁלִיכוּ אִישׁ מִטָּתוֹ וַיְהִיוּ לְתַנִּינִם ♦

הנה כידוע במעשה המכשפים יש גם הרבה שקר עושים דברים נפלאים למראית עין בלבד, כפי שמסופר³¹ בגמרא על אחד האמוראים שקראו לו זעירי שנקלע לאלכסנדריא של מצרים קנה שם חמור וכאשר בא להשקותו מים, התגלה האמת כי הכשפים מתבטלים כשמגיעים לנהר וכדו' ולכן הפך החמור ללוח של גשר, וזעירי חזר למוכר לבקש את כספו, אמרו לו המוכרים; לאדם אחר לא היינו משיבים את הכסף, וכי יש מי שקונה פה דבר, ולא בודק אותו על ידי מים, וכך ישנן הרבה סיפורי

29. אוהב ישראל בשם הרה"ק ר' אלימלך

30. רבה ט' ו'

31. סנהדרין ס"ז

32. זהר כח.

33. ספר הישר

34. רבה ט' ז'

35. מדרש רבה ט' ז'.

36. גבורות ה' פכ"ז ול"ב

37. רבה ט' ד'

♦ וַיֵּךְ אֶת הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיָּאֵר לְעֵינֵי פְרַעֲהַ וּלְעֵינֵי עַבְדָּיו ♦

בינתיים נעשה כבר מהומה, המצרים שמעו וויכוחים, קולו של פרעה נשמע באזור, עבדיו הגיעו, רואים את משה ואהרן עם פרעה, סיפור ממש לא נעים, השקר התגלה, פרעה עושה צרכיו, הוא לא אלוה, אם כעת כבר התפכחו הטיפשים ויכלו לחשב כמה זה אחד ועוד אחד, הבינו גם שפרעה לא ברא את עצמו, אבל נשאר להם עוד דבר אחד וזה כבר קשה להבין דבר מתוך דבר, הרי פרעה מספר להם לא רק שהוא ברא את עצמו אלא שגם ברא את ⁴⁰הנילוס, ואולי זה לא מספיק מופרך, לזה הגיע כעת מכת דם, כעת לעיני פרעה ועבדיו לקח אהרן את המטה בציוויו של משה והכה את היאור לעיניהם, ובבת אחת הכל נהפך לדם, ולא סתם מים אדומים אלא ⁴¹דם רותח; דָם וְאֵשׁ וְתִמְרוֹת עֶשֶׂן.

♦ וַיַּהֲפֹכּוּ כָּל הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיָּאֵר לְדָם: ♦

איך מסתגלים למכה, הרי לא ייתכן שבע ימים בלי לשתות מים, ובכן תחילה ⁴²היו המצריים וישראל ממלאים את חביותיהם מים כאחת מהנילוס, הייתה החבית של ישראל מלאה מים, וחבית של מצריים מלאה דם, ביקש המצרי מהיהודי והתחילו למלאות בספלים יחד, חשב המצרי שבכמות קטנה זה יצליח אבל לדאבונם, היה הספל של ישראל מלא מים, וספל של מצרי מלאה דם, חזר ואמר המצרי לישראל נמלא אני ואתה בספל אחת ונשתה בספל אחת, והיהודי בטובו מסכים גם לניסיון הזה, והיו שניהם כאחד שותים מהספל, והיה ישראל שותה מים, ומצרי שותה דם, ⁴³ולכן על ידי מכת דם העשירו בני ישראל כי היו מוכרחים לקנות מים מהיהודים, כי לא רק היאור הפך לדם אלא בכל מצרים באגמים ובנהרות, במקומות המכובדים למלכים ועד בתי כסאות, כל אסיפת מים היה דם, אפי' מה שמצרי רוקק היה דם, ולא זה בלבד אלא גם כוח המים ⁴⁴שנמצא בתוך העצים והאבנים נעשה דם, ⁴⁵וכשהיה המצרי מתישב עליהם היה מקלקל את בגדיו

אם יבא אצלי בן עמרם אני הורגו, אני צולבו, ואני שורפו, וכשהיה משה נכנס מיד נעשה פרעה מטה. וכפי שכבר אמר ה' לא נכנסו הדברים ללבו של פרעה ולא רצה לשלח את בני ישראל.

♦ הִנֵּה יֵצֵא הַמַּיְמָה ♦

ה' אמר למשה לקחת את מטה אהרן שנהפך לנחש וללכת לקראת פרעה בבוקר כשיוצא לצרכיו בנילוס, כידוע פרעה היה מקשקש לכולם שהוא אלוה, והוא ברא את עצמו ואת הנילוס ואינו נצרך לנקביו, ובכן איך אפשר לשקר על כולם, ואיך יצא לצרכיו בבוקר לנילוס הרי לא יתכן שאף פעם לא יראה אותו איזה מצרי, ויתפוס אותו על חם, ואז כל המצרים הטיפשים יתחכמו, והכל ילך לאבדון, ובכן מצא פרעה רעיון ³⁸פשוט את ארמונו בנה ממש על שפת היאור, והבנין נמשך קצת בתוך היאור, וכך היה פרעה יוצא לצרכיו בקומת המחסנים בצד האחורי של הארמון, גם היה צריך ליזהר של יראהו אחד מחלונות הארמון מלמעלה, וכשהיה ממש בתוך המים עשה צרכיו כדי שהפסולת יישטף עם המים ולא ירגישו, ולעבדיו היה ברור שעד שלש שעות ביום אין כניסה לארמון כי האלוה פרעה ישן, וציווה הקב"ה למשה שילך על שפת היאור, וכנראה שמשה כבר תפס איזה דרך להגיע בדיוק למקום הנכון ובזמן הנכון, והנה כשפרעה היה יוצא לנקביו בבוקר, כמובן שאחרי התאפקות של יממה שלימה עם כל הרצון לא היה לו כל כך קל, בפרט שלא מסתבר שפרעה אכל רק לחם צר ומים לחץ, וכשיצא בבוקר היה כבר עליו איסור של בל תשקצו לכל הדעות, והנה באותו יום כשפרעה יוצא מתחת הארמון לנקביו, ³⁹פתאום תופס אותו משה רבינו, ומתחיל לדבר עמו, אומר לו פרעה; הניחני, שאעשה צרכי, ואחר כך אדבר עמך, צחק משה ואמר כלום יש אלוה שעושה צרכיו.

38 . תפארת ציון ט' ז'
39 . ילקוט קפ"ב, ומדרש הגדול
40 . רבה ה' י"ד
41 . של"ה על סדר הגדה
42 . מדרש תהלים ע"ח
43 . רבה ט' י
44 . העמק דבר
45 . רבה ט' י"א

דם, וטעותם נבעה ממה שהכירו כח המכשפים שאינו שולט אלא במה שעניניהם רואות, אבל לשווא קיוו למצוא מים כי הכל נהפך לדם, אבל דבר אחד כן הרוויחו מהחפירות,⁴⁹ כי המים שהיו למעלה ביאור היה בהם צרה נוספת חוץ מזה שנהפך לדם, זה גם הבאיש ונסרח מהדגים שמתו, ולכן גם אם היה יהודי שואב מהם לא היו יכולים לשתות ממנו, כי היו המים סרוחים, אמנם המים⁵⁰ שהיו היהודים צריכים לעצמם היה להם מים מהיאור, ללא בעיה, רק המצרים לא יכלו לשתות מהיאור, ומה עשו המצרים, היו חופרים סביבות היאור כדי להוציא דם ללא דגים, ואז היו צריכים לשלם ליהודי שישאב להם מהמים האלו כדי שיוכלו לשתות על מה שעמלו בעצמם לחפור, ואמנם עד עתה היו משעבדים את בני ישראל שיעשו להם את כל עבודתם בשדה, אבל כעת היו מוכרחים בעצמם לחפור והיהודים היו צוחקים עליהם, אבל בזה לא נגמרו הצרות, כי הגזירה היתה שיהיה דם בעצים ובאבנים, לכן אם היו המצרים מביאים ליהודי שישאב להם או ישפוך להם בכלי אבן ועץ היה נעשה דם, והיו מוכרחים להביא כלי כסף וזהב, או לכל הפחות כלי מתכת שהיהודי ישפוך להם לתוכו, והיו צריכים לשלם מזומנים, ומזה התעשרו בני ישראל, כי ביציאתם ממצרים השאילו להם כלים, אבל לא נתנו להם מזומנים, רק כעת במכה הזאת ניצלו את ההזדמנות וקיבלו הרבה מזומנים, ועוד הרוויחו שראו אלו כלים יקרים יש להם, וידעו מה לבקש מהם בצאתם.

♦ וַיַּעֲשׂוּ בֶן חֲרַטְמֵי מִצְרַיִם בְּלִטְיָהֶם ♦

החרטומים המוצלחים לא היה בכוחם להפוך את היאור לקדמותו, וגם קצת דם ששאבו לא היה בכוחם לרפאות את המכה, ובעל כרחם היו גם הם מוכרחים לקנות מים אצל היהודי, אבל דבר אחד כן יכלו לעשות, שאחרי ששילמו⁵¹ במיטב כספם ליהודי שישאב להם קצת מים בכלי מתכת, הצליחו בכשפיהם להפוך גם את המים האלו היקרים להם לדם, ובכך רצו הטפשים להוכיח כביכול שהמכה היא

גם כשהמצרי ויהודי היו בבית והגיגית מלאה מים, חשב המצרי שכאן כבר יש מים מוכנים ואפשר לשתות אך כשהלך למלאות הקיתון מתוכה היה מוציאה מליאה דם, והיהודי שותה מים, והיה המצרי אומר לו תן לי בידך מעט מים והיהודי נותן לו ונעשה דם, ואומר לו המצרי נשתה אני ואתה מן קערה אחת,⁴⁶ בקנישקון שזה שני קשים משני צידי הכלי, אבל גם תחבולה זאת לא עזר להם אלא ישראל שותה מים והמצרי דם, רק כשהיה קונה מישראל בדמים היה שותה מים ומכאן העשירו ישראל.

♦ וַיִּהְפְּכוּ כָּל הַמַּיִם אֲשֶׁר בְּיַאֲר לְדָם ♦

כשהכה⁴⁷ אהרן את היאור לא לקו אלא המים העליונים עד מקום שעין ויד האדם יכול לשלוט שעל ידם נתקדש שמו הגדול, וגם המצריים קבלו עונשם על ידם, אבל מים התחתונים שלא היה שום תועלת בהלקותם לא נלקו, והנה השר המלאך הממונה על היאור, רצה לכסות קלונו, ונתהפך שיהיה הדם למטה והמים למעלה, מפני שהיה סבור שלא יהיה נלקה עוד הפעם, אך תכניתו להציל את בזיונו, עוד קלקל לעצמו והרע לנפשו שאז נלקו גם אותם המים, ועל ידי זה נהפכו כל המים לדם, אמרו על כך חכמינו זכרונם לברכה משל לעבד שהיה לוקה לפני רבו, והיה נלקה על מעיו ששם הסכנה גדולה שאין שם עצמות להפסיק שם על האברים הפנימיים, לכן כאשר ראה שנלקה הרבה ואם ילקה עוד אזי לא תהיה תרופה למכתו, היפך את עצמו כדי לקבל המכות במקום שיש עצמות אך בזה הרע לנפשו כי אם לא היה מתהפך היה רבו מניחו מלהכותו כדי שלא ימות תחת ידו, וכאשר היפך את עצמו אז לקה עוד על כל גופו, כן היאור אם לא היה נהפך לא היה נעשה כולו דם, וכשהיפך עצמו לקה כולו.

♦ וַיִּחְפְּרוּ כָּל מִצְרַיִם סְבִיבַת יַיֵּאֲר מַיִם לְשִׁתוֹת ♦

חשבו⁴⁸ המצריים ואמרו; בוודאי כל המים שהיו משה ואהרן רואים נעשה דם, אבל מלמטה לא נעשה

46. מדרש לקח טוב וכפ' הערוך

47. רבה ט' י"א, וכביאור תפארת ציון

48. רבה ט' י"א

49. חת"ס ד"ה ובעצים וד"ה ויחפרו

50. רדב"ז ח"ב תתי"ג, וכתב שם על האומר שגם ישראל לא י

51. אור החיים ז כב

על ידי כישוף חלילה, כי גם הם מסוגלים לעשות כך.

פשוט, למה הוא לא לוקח ללב, כי אותו אישית זה לא מפריע, ומה שהמצרים מצטערים, לא עניין אותו.

♦ וַיִּפֶן פְּרַעְה וַיָּבֵא אֶל בֵּיתוֹ ♦

פרעה⁵² הרשע רואה שה' יותר חזק ממנו, ה' שולט על הכל, גם על האלוה של המצרים לא הוא היאור, שהמצרים היו עובדים לכל דבר שיש בו תועלת, וגם פרעה היה כל כך מתגאה בו, עד אֲשֶׁר אָמַר לִי יֵאָרִי וְאֲנִי עֹשִׂיתָנִי, וכעת הכל אבוד, כולם רואים שאין עוד מלבדו, ופרעה אינו יודע מה לעשות, לא מתאים לו להודות למשה ולשלח את בני ישראל, אבל גם לא רוצה לסרב, ולומר שאינו משלח, כי מפחד שיקבל עוד מכה, ולכן הסתובב ופנה אל ביתו ללא דיבורים, חשב שירויח בזה שלא יקבל עוד מכות, חשב שמהשם אפשר להתחבאות.

♦ וְלֹא שָׁת לָבוֹ גַם לְזֹאת ♦

פרעה לא לוקח ללב, נכון יש מכה, המצרים סובלים צער גדול, וגם בזיונות עצומים, אבל לפרעה זה לא נוגע ללב, ומדוע? תשמעו דבר פלא! הנה המכות⁵³ שהביא הקב"ה על מצרים היה בהם מטרה להראות שה' יתברך משגיח ושולט בעולמו, ולא רק באופן כללי אלא גם לגבי כל מצרי ומצרי באופן פרטי, כי מיד כששילם לישראל דמים בעד מימיו היה נהפך למים, וכשלא שילם נשאר דם, ואם חטף מים מידי ישראל ללא תשלום זה נעשה דם, וכדומה הרי שמשפט ה' לא היה רק באופן כללי אלא גם בתוך ההנהגה המופלאה הניסית הכללית, לא נשכח מאומה ונזכר הפרט בכל רגע ורגע בפני עצמו, וכן היה בכל מכה ומכה. וכיון⁵⁴ שפרעה כבר שילם הרבה כסף למשה, ומתי? לפני שנים מרובות, כשגידלו בתוך ביתו, והיה חי על חשבוננו, לכן בבית פרעה לא היה דם, בבית של פרעה היה מים, ולכן כבר

52. אור החיים

53. שי לתורה, הגש"פ עמוד פ"א

54. משך חכמה

55. אור החיים

56. גבורות ה' פל"ג, ועיין תרגום יונתן שכתב; ומבשר כן אסי מימרא ד"י ית נהרא, ובספר תשואות חן מבאר מחלוקתם.

57. אור התורה לרבי שלום תאומים אחיינו של הפמ"ג

♦ וַיִּמְלֵא שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרֵי הַכּוֹת ה' אֶת הַיָּאֵר ♦

שבעה ימים⁵⁵ שנגזרו על המצרים ללקות במכת דם, באו עליהם בשלימות, והכל באשמת גאוה, הכל בגלל הרשעות של פרעה, שלא מתאים לו להיכנע, אילו היה מבקש ממשה לסלק את המכה, היה משה מתפלל, והמכה היתה מסתלקת גם קודם הזמן, הגזירה היתה מתבטלת, גם טרם הושלמה, אבל פרעה לא לקח ללב, לא התרגש יתר על המדה לכן סבלו המצרים וקבלו את כל המכה עד אשר הגיע גבולה, ואז נגמרה המכה, אבל כאן⁵⁶ לא היה נס מיוחד, כי היאור הוא נהר שמוגיע כל הזמן מים אחרים, וכל שבעת הימים כל מים שנכנסו לגבול מצרים היו נהפכים לדם, ואחרי שבעת ימים לא המשיך הפלא הזה, אלא המשיך להיות מים, וכך נרפא הנהר.

♦ מַכַּת צַמְרָדַע ♦

ה' אמר למשה בֹּא אֶל פְּרַעְה⁵⁷ ותיכף בביאתך מיד וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּלִי הַפֶּסֶק דִּיבוּר אַחֵר, כי דבר ה' נחוץ מאוד לגאלם, ורחמי אבינו שבשמים על הבנים, כֹּה אָמַר ה' שְׁלַח אֶת עַמִּי וַיַּעֲבֹדְנִי, ובכלל יש לדעת שהנביאים היו תמיד מתנהגים בדרך הזאת, שדברי תוכחה ומוסר שיש לו להגיד אומרים פנים אל פנים ללא אימה ופחד, ובכן משה רבינו המשיך והתרה; וְאִם מָאֵן אָתָּה לְשַׁלַּח הַיָּהּ אֶנְכִי נִגְף אֶת כָּל גְּבוּלְךָ בְּצַפְרָדַיִם, וְשָׂרֵץ הַיָּאֵר צְפַרְדַּיִם וְעָלוּ וַיִּבְּאוּ בְּבֵיתְךָ וּבְחֲדָר מִשְׁכַּבְךָ וְעַל מִטְתְּךָ וּבְבֵית עֲבָדֶיךָ וּבְעַמּוֹךָ וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאָרוֹתֶיךָ וּבְכָה וּבְעַמּוֹךָ וּבְכָל עַבְדֶּיךָ וְעָלוּ הַצְּפַרְדַּיִם:

עיצוב ועימוד: בהירות

b65271000@gmail.com

ניתן להשיג בטל': 053-314-1925

ובמייל: wa052052@gmail.com

